

*Professionele
organisatie*

86

Eerder aandacht voor praktische leerlingen in het basisonderwijs

*Onderzoek naar de behoefte aan een andere, meer praktische invulling
van het basisonderwijs in de Rijnstreek*

Marijke van Vijfeijken
Derk-Jan Nijman
Astrid Vloet

Eerder aandacht voor praktische leerlingen in het basisonderwijs

*Onderzoek naar de behoefte aan een andere, meer praktische invulling van
het basisonderwijs in de Rijnstreek*

Marijke van Vijfeijken

Derk-Jan Nijman

Astrid Vloet

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Vijfeijken M.M. van, Nijman, D.J.J.M., Vloet, A.M.R.

Eerder aandacht voor praktische leerlingen in het basisonderwijs. Onderzoek naar de behoefte aan een andere, meer praktische invulling van het onderwijs in de Rijnstreek.

M. van Vijfeijken, D. Nijman & A. Vloet 2010, Tilburg: IVA beleidsonderzoek en advies

ISBN 978-90-6835-458-4

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Uitgave:

IVA Beleidsonderzoek en advies

Postbus 90153, 5000 LE Tilburg

Telefoon: 013-4668466

www.iva.nl

Copyright © IVA Beleidsonderzoek en advies, 2010

Dit onderzoek is gefinancierd uit het budget dat het ministerie van OCW jaarlijks beschikbaar stelt aan de LPC ten behoeve van Kortlopend Onderwijsonderzoek dat uitgevoerd wordt op verzoek van het onderwijsveld.

Inhoud

Woord vooraf	5
Samenvatting	7
1 Onderzoeksopzet	11
1.1 Onderzoeksopzet	11
1.2 Leeswijzer	12
2 Praktische leerlingen	13
2.1 Omvang van de groep praktische leerlingen	13
2.2 Toelichting bij de stellingen en tabellen	15
2.3 Signaleren	16
2.4 Volgen en toetsen van praktische leerlingen	18
2.5 Ouders van praktische leerlingen	20
2.6 Kennis van de leerkrachten en intern begeleiders over vervolgonderwijs praktische leerlingen	22
2.7 Erkenning van onderwijsbehoefte van praktische leerlingen	23
2.8 Extra voorzieningen voor praktische leerlingen	26
2.9 Overslaan van groep 8	27
2.10 Behoefte aan ondersteuning bij het aanbieden van aangepast onderwijsaanbod	28
3 Conclusies en aanbevelingen	32
3.1 Conclusies	32
3.2 Aanbevelingen	35

Woord vooraf

Het Regionaal Netwerk Passend Onderwijs Rijnstreek wilde weten of er behoefte bestaat aan een 'praktijkklas' voor leerlingen die een meer praktische invulling van de lessen wensen en dan speciaal voor die leerlingen die na de basisschool naar het Praktijkonderwijs gaan, naar het VMBO met leerwegondersteunend onderwijs (LWOO) of naar een VSO cluster 3 gaan. De volgende vragen zijn gesteld:

- Hoe groot is de groep leerlingen die behoefte heeft aan meer praktisch onderwijs?
- Wat houdt die behoefte in?
- Wat betekent dit voor de leerkrachten?
- Welke onderwijsvoorzieningen zijn nodig om aan te sluiten bij de behoeften van deze leerlingen?

Het doel van het onderzoek was te komen tot een besluit over eventuele extra voorzieningen voor de hierboven genoemde doelgroep.

De twee hoofdvragen van het onderzoek zijn als volgt geformuleerd:

- 1) Is er een groep kinderen in de groepen 6, 7 en 8 van het (speciaal) basisonderwijs binnen het regionaal netwerk passend onderwijs Rijnstreek die naar verwachting na de basisschool naar de praktijkschool, VSO cluster 3 of naar een VO-school met LWOO gaat en die behoefte heeft aan praktische invulling van het onderwijs?
- 2) Wat is de onderwijsbehoefte van deze kinderen en hoe kan het onderwijs voor kinderen met een dergelijke onderwijsbehoefte worden ingericht?

In dit onderzoek zijn 'praktische leerlingen' gedefinieerd als leerlingen van wie de cognitieve prestaties stagneren (en die uiteindelijk niet verder komen dan eindniveau groep6/groep7 of lager), die gebaat zijn bij praktisch onderwijs en van wie verwacht wordt dat ze doorstromen naar een praktijkschool of naar een VO-school met LWOO (op basis van zwakke cognitieve prestaties) of naar een Cluster 3-school (als zeer moeilijk lerend kind).

Samenvatting

Het Regionaal Netwerk Passend Onderwijs Rijnstreek wilde weten of er behoefte is aan een extra (tijdelijke en/of flexibele) voorziening in de regio voor leerlingen die een meer praktische invulling van de lessen wensen en dan speciaal voor die leerlingen die na de basisschool naar het Praktijkonderwijs gaan, naar het VMBO met leerwegondersteunend onderwijs (LWOO) of naar een VSO cluster 3. De volgende onderzoeksvragen hebben centraal gestaan in dit onderzoek:

1. Is er een groep kinderen in de groepen 6, 7 en 8 van het (speciaal) basisonderwijs binnen het regionaal netwerk passend onderwijs Rijnstreek die naar verwachting na de basisschool naar de praktijkschool, VSO cluster 3 of naar een VO-school met LWOO gaat en die behoefte heeft aan praktische invulling van het onderwijs?
2. Wat is de onderwijsbehoefte van deze kinderen en hoe kan het onderwijs voor kinderen met een dergelijke onderwijsbehoefte worden ingericht?

Om een antwoord te verkrijgen op de onderzoeksvragen zijn er met 5 experts uit het veld gesprekken gevoerd en zijn er twee werkbijeenkomsten geweest met bovenbouwleerkrachten, intern begeleiders van de (speciale) basisscholen en docenten en/of zorgcoördinatoren, directeuren van Praktijkonderwijs, VO-scholen met LWOO en VSO cluster 3. Bij de eerste werkbijeenkomst waren 9 deelnemers aanwezig en bij de tweede werkbijeenkomst waren 14 deelnemers. Ook is er onder bovenbouwleerkrachten en intern begeleiders binnen het Netwerk een webenquête uitgezet. Deze enquête is door 57 bovenbouwleerkrachten ingevuld en door 13 intern begeleiders.

In het onderzoek wordt de term praktische leerlingen gehanteerd. Hiermee wordt bedoeld, leerlingen van wie de cognitieve prestaties stagneren (en die uiteindelijk niet verder komen dan eindniveau groep6/groep7 of lager), die gebaat zijn bij praktisch onderwijs en van wie verwacht wordt, dat ze doorstromen naar een praktijkschool of naar een VO-school met LWOO (op basis van zwakke cognitieve prestaties) of naar een Cluster 3-school (als zeer moeilijk lerend kind).

Het percentage praktische leerlingen ligt tussen de 0 en 5% volgens de respondenten in dit onderzoek. In het speciaal basisonderwijs is dat meer dan 50%. Leerkrachten en intern begeleiders vinden zichzelf voldoende deskundig om praktische leerlingen

te herkennen/te signaleren, maar weten niet hoe zij gedifferentieerd kunnen toetsen. Ook zijn zij zich ervan bewust dat praktische leerlingen andere onderwijsbehoeften hebben. Echter uit het onderzoek komt naar voren dat zij zich niet deskundig en bekwaam voelen om aangepast onderwijs te verzorgen voor deze groep leerlingen. Zowel de leerkrachten als de intern begeleiders zouden graag ondersteuning krijgen van (externe) deskundigen. Er worden kansen gezien in de ondersteuning door professionals uit het vervolgonderwijs (praktijkschool, cluster-3 school en VO-school met LWOO) aan leerkrachten in het (speciaal) basisonderwijs. Leerkrachten maken als zij ondersteund worden door deze professionals, kennis met het vervolgonderwijs van deze leerlingen en kunnen bijdragen aan het verminderen van het negatieve imago van deze vormen van vervolgonderwijs.

Leerkrachten en intern begeleiders vinden over het algemeen dat er extra voorzieningen binnen de school nodig zijn voor de praktische leerlingen.

De meeste leerkrachten en intern begeleiders zijn van mening, dat het goed zou zijn voor de praktische leerlingen om in een speciaal voor deze groep ingerichte klas één of twee dagdelen per week, aangepast praktisch onderwijs te krijgen, ook al moeten de leerlingen hiervoor gedurende die dagdelen naar een andere school. De meningen zijn verdeeld als het gaat over de mogelijkheid van een praktische leerling, die wel al 8 schooljaren achter de rug heeft, groep 8 over te laten slaan om eerder te starten met zijn of haar vervolgschool.

De onderzoekers stellen, dat erkenning van de leerkrachten en intern begeleiders van niet alleen intellectuele vaardigheden van leerlingen, maar ook van de praktische vaardigheden van leerlingen vooral aandacht vereist. Leerkrachten en intern begeleiders moeten beter uitgerust worden om alle leerlingen op hun eigen manier en op verschillende aspecten te laten uitblinken. Zij hebben hier wel ondersteuning bij nodig. Professionals uit het vervolgonderwijs kunnen hen hierbij helpen. Vooral als het gaat om de verschillende inhouds/mogelijkheden en het functioneler of mischien wel ervaringsgericht maken van het onderwijs. Leerkrachten moeten leren om praktische opdrachten in hun klas mogelijk te maken en ook om de uitvoering van praktische opdrachten op hun waarde te beoordelen door vast te stellen hoe het staat met de praktische vaardigheden van de leerlingen. Waar is de leerling op zijn eigen niveau goed in? Het gaat hier om uitblinken op alle niveaus. Leerkrachten en intern begeleiders geven aan dat zij hun onderwijs in de praktijk al aanpassen aan specifieke behoeften van leerlingen. Zij hebben al geleerd om hun onderwijs zo te managen dat ze in staat zijn om te differentiëren. De kennis en ervaringen die zij op hebben gedaan met andere doelgroepen kan worden ingezet.

Zeker vanwege de veronderstelling dat de vervolgscholen voor praktische leerlingen een slecht imago hebben bij ouders is het van belang dat de leerkrachten en intern begeleiders van de scholen meer kennis nemen van het onderwijsaanbod van de praktijkschool, VO-school met LWOO en VSO-school cluster-3. Leerkrachten en intern begeleiders moeten ook bij henzelf het beeld van een school met een slecht imago en toekomstperspectief aanpassen. Ook hier gaat het om de erkenning van andere dan intellectuele vaardigheden.

1 Onderzoeksopzet

1.1 Onderzoeksopzet

Het onderzoek bestaat uit een kwalitatief en een kwantitatief deel. Het kwalitatief deel bestaat uit gesprekken met experts uit het veld en twee werkbijeenkomsten. Een webenquôte onder leerkrachten en intern begeleiders vormt het kwantitatieve onderzoek.

1.1.1 Gesprekken met experts

Vijf experts uit het veld zijn benaderd voor een interview. Er is gesproken met:

1. Een adviseur van KPC groep tevens projectleider regionaal netwerk passend onderwijs;
2. Een intern begeleider SBO school;
3. Een coördinator praktijkonderwijs en tevens orthopedagoog,
4. Medewerker leerplanontwikkelaar SLO
5. Adviseur Stichting Schoolbegeleidingsdienst Midden-Holland en Rijnstreek

Deze gesprekken hebben informatie opgeleverd over het signaleren van de onderwijsbehoefte van leerlingen die een praktische invulling van het onderwijs wensen en over de wijze waarop aan deze specifieke onderwijsbehoefte tegemoet kan worden gekomen. Dit levert input voor de eerste werkbijeenkomst en de inhoud van de webenquôte.

1.1.2 Eerste werkbijeenkomst

Een selecte groep van bovenbouwleerkrachten, intern begeleiders van de (speciale) basisscholen en docenten en/of zorgcoördinatoren van Praktijkonderwijs, VO-scholen met LWOO en VSO cluster 3 heeft in mei 2010 deelgenomen aan de eerste werkbijeenkomst van dit onderzoek. Deze werkbijeenkomst werd door negen deelnemers bijgewoond. De bijeenkomst heeft geleid tot een eerste definitie van de doelgroep en een eerste onderwijsverkenning naar de onderwijsbehoeften van deze doelgroep. Deze informatie is gebruikt bij het opstellen van de webenquôte.

1.1.3 Webenquôte

Op basis van de interviews met experts en de eerste werkbijeenkomst is een webenquôte opgesteld. Leerkrachten van groep 6, 7 en 8 in het (speciaal) basisonderwijs en intern begeleiders in het (speciaal) basisonderwijs van het Regionaal Netwerk Passend Onderwijs Rijnstreek zijn benaderd voor deelname aan de webenquôte.

Het doel van deze webenquête is inventarisatie van de ervaringen van de bovenbouwleerkrachten en intern begeleiders met leerlingen uit de genoemde doelgroep en het achterhalen van welke onderwijsvoorzieningen zij wenselijk achten voor deze leerlingen.

In totaal zijn 238 e-mails met het verzoek tot invullen van de enquête verstuurd, 222 e-mails zijn afgeleverd, 98 respondenten hebben de betreffende website bezocht, 92 respondenten zijn gestart met de enquête en 70 respondenten hebben de enquête volledig ingevuld. Het veldwerk heeft plaatsgevonden in de periode van begin juni tot eind augustus 2010.

De resultaten die in dit rapport gepresenteerd worden zijn gebaseerd op 70 volledige ingevulde webenquêtes. Hiervan zijn 57 enquêtes ingevuld door leerkrachten en 13 door intern begeleiders, verdeeld over 37 verschillende scholen (waaronder één SBO-school). Per school zijn er één tot acht ingevulde enquêtes (door leerkrachten en/of intern begeleiders). Het aantal leerkrachten per school dat de enquête ingevuld heeft varieert van nul tot zeven; per school heeft maximaal één intern begeleider de webenquête ingevuld.

1.1.4 Tweede werkbijeenkomst

De tweede werkbijeenkomst met een selecte groep van bovenbouwleerkrachten, intern begeleiders van de (speciale) basisscholen, docenten en/of zorgcoördinatoren en directeurs van Praktijkonderwijs, VO-scholen met LWOO en VSO cluster 3 heeft medio oktober 2010 plaatsgevonden en is door 14 deelnemers bijgewoond. Bij deze werkbijeenkomst is meer informatie verzameld over de mogelijke inrichting van het onderwijs aan leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften en zijn resultaten uit de webenquête uitgewisseld en gezamenlijk geïnterpreteerd.

1.2 Leeswijzer

De resultaten van de webenquête, aangevuld met informatie uit het kwalitatief deel (gesprekken met experts en de werkbijeenkomsten) worden in het vervolg van dit rapport gepresenteerd (hoofdstuk 2). Hoofdstuk 3 bevat de conclusies en aanbevelingen.

2 Praktische leerlingen

In dit hoofdstuk staan de resultaten uit de webenquête centraal, aangevuld met de resultaten uit de interviews met experts en de werkbijeenkomsten. Dit hoofdstuk gaat over de meningen van de respondenten over de omvang (par. 2.1), signalering van praktische leerlingen (par 2.3) en het volgen en toetsen van praktische leerlingen (par 2.4), ouders van praktische leerlingen (par 2.5), kennis van leerkrachten en intern begeleiders over het vervolgonderwijs (par 2.6), erkenning van onderwijsbehoeftes van praktische leerlingen (par 2.7), extra voorzieningen voor praktische leerlingen (par 2.8), overslaan van groep 8 door praktische leerlingen (par 2.9) en de behoefte aan ondersteuning van leerkrachten en intern begeleiders bij het aanpassen van de onderwijsbehoefte (par 2.10). In par 2.2. wordt een toelichting gegeven op de stellingen in de webenquête.

2.1 Omvang van de groep praktische leerlingen

Het aantal leerlingen per klas, gebaseerd op 57 leerkrachten in het (speciaal) basisonderwijs die de enquête hebben ingevuld, varieert tussen de 10 en 35 leerlingen met gemiddeld 23,1 leerlingen per klas. De respondenten die als leerkracht werkzaam zijn in het speciaal basisonderwijs hebben kleinere klassen met gemiddeld 13,4 leerlingen per klas.

In dit onderzoek zijn 'praktische leerlingen' gedefinieerd als leerlingen van wie de cognitieve prestaties stagneren (en die uiteindelijk niet verder komen dan eindniveau groep6/groep7 of lager), die gebaat zijn bij praktisch onderwijs en van wie verwacht wordt dat ze doorstromen naar een praktijkschool of naar een VO-school met LWOO (op basis van zwakke cognitieve prestaties) of naar een Cluster 3-school (als zeer moeilijk lerend kind).

Naar mening van de leerkracht in het (speciaal) basisonderwijs varieert het aantal praktische leerlingen tussen 0 en 12 leerlingen per klas met gemiddeld 3,3 praktische leerlingen per klas. Dit komt neer op gemiddeld 14,4 procent van het totaal aantal leerlingen per klas. Het speciaal basisonderwijs kent relatief een groot percentage praktische leerlingen, namelijk 70,1% (Tabel 2.1).

Tijdens de gesprekken met experts en bij de eerste werkbijeenkomst zijn percentages genoemd van 1 á 2 procent en 7 á 8 procent.

Tabel 2.1 Aantal leerlingen en aandeel praktische leerlingen

	Groep 8 (,7,6) bao	Groep 7 (,6,5) bao	Groep 6 (,5) bao	Leerkracht sbo	Totaal
Gemiddeld aantal leerlingen in klas	25,9	24,3	21,0	13,4	23,1
Gemiddeld aantal praktische leerlingen	3,1	2,1	2,9	9,4	3,3
Percentage praktische leerlingen	12,0%	8,8%	14,0%	70,1%	14,4%
N	22	16	14	5	57

In het regulier basisonderwijs heeft een kwart van de leerkrachten, volgens eigen inschatting, te maken met maximaal 5 procent praktische leerlingen, de helft van de leerkrachten met minder dan 10 procent en een vijfde deel met minimaal 18 procent praktische leerlingen (tot maximaal 48 procent). Bij de vijf leerkrachten in het speciaal basisonderwijs die de webenquête hebben ingevuld, bestaat minstens de helft van de leerlingen uit praktische leerlingen. Het percentage praktische leerlingen varieert bij deze groep van 50 tot 92 procent.

Tabel 2.2. Percentage praktische leerlingen naar mening van leerkracht, ingedeeld in percentageklassen

	Groep 8 bao	Groep 7 bao	Groep 6 bao	Leerkracht sbo	Totaal
0-5%	23%	25%	29%	0	23%
5-10%	27%	44%	14%	0	26%
10-20%	36%	31%	29%	0	30%
20-30%	5%	0%	14%	0	5%
30-50%	9%	0%	14%	20%	9%
>50%	0%	0%	0%	80%	7%
n	22	16	14	5	57

De inschatting van het aandeel leerlingen dat gebaat is bij een praktischere vorm van onderwijs lijkt bij leerkrachten in het (speciaal) basisonderwijs hoger dan bij intern

begeleiders. Tweederde van de intern begeleiders is van mening dat tussen nul en vijf procent van de leerlingen hierbij gebaat is, vergeleken met minder dan een derde van de leerkrachten. Leerkrachten in het speciaal basisonderwijs zijn van mening dat een groter deel van de leerlingen gebaat zou zijn bij een praktischere onderwijsvorm (Tabel 2.3).

De verschillen tussen intern begeleiders en leerkrachten wat betreft de inschatting van het aandeel leerlingen dat gebaat is bij een praktische vorm van onderwijs kan liggen aan de school waar men werkzaam is en/of de groep die men lesgeeft.

Tabel 2.3 Inschatting van het aandeel leerlingen gebaat bij een praktischere vorm van onderwijs

	Groep 8 bao	Groep 7 bao	Groep 6 bao	Leer- kracht sbo	Intern begelei- der	Totaal
0-5%	27%	44%	29%	0%	69%	37%
5-10%	36%	31%	14%	0%	23%	26%
10-20%	18%	19%	43%	0%	8%	20%
20-30%	14%	0%	0%	0%	0%	4%
30-50%	5%	6%	14%	20%	0%	7%
>50%	0%	0%	0%	80%	0%	6%
n	22	16	14	5	13	70

2.2 Toelichting bij de stellingen en tabellen

Aan de leerkrachten en aan de intern begeleiders zijn stellingen voorgelegd over thema's rondom praktische leerlingen. De stellingen die aan de leerkrachten zijn voorgelegd zijn voor wat betreft de inhoud vrijwel hetzelfde als de stellingen die aan de interne begeleiders zijn voorgelegd. Soms is de stelling net iets anders voorgelegd, als bijvoorbeeld:

Stelling voor leerkracht: In mijn klas zitten leerlingen die meer leren als ik het onderwijs meer praktisch aanbied.

Intern begeleider: In de groepen 6, 7 en 8 zitten leerlingen die meer leren als het onderwijs meer praktisch wordt aangeboden.

De respondenten konden daarbij aangeven of zij het met de stelling helemaal eens, eens, mee eens/oneens, oneens of helemaal oneens zijn. Ook hadden ze de moge-

lijkheid om 'weet niet' als antwoord te kiezen. In de presentatie van de tabellen in de volgende paragrafen is ervoor gekozen om de categorieën helemaal eens en eens samen te voegen tot een 'eens' categorie. De categorieën helemaal oneens en oneens vormen samen de categorie 'oneens'. De middencategorie wordt gepresenteerd als 'neutraal'. In de vragenlijst heette deze categorie eens/oneens. In de tabellen is de antwoordcategorie 'weet niet' als missing beschouwd en niet meegenomen in de percentageberekeningen. In de toelichting bij de tabellen wordt daar waar opvallend vaak 'weet niet' is geantwoord dit nog wel extra benoemd.

In de tabellen worden telkens de afkortingen LK en IB gebruikt. LK betekent dat het daar gaat om het percentage leerkrachten. IB verwijst naar het percentage intern begeleiders.

2.3 Signaleren

Vrijwel alle leerkrachten en intern begeleiders vinden dat er in hun groep of school leerlingen zitten die meer leren als het onderwijs meer praktisch wordt aangeboden. Hetzelfde geldt voor de stelling, dat er in hun groep of school leerlingen zitten die cognitief te kort schieten, om straks het niveau van eind groep 8 te behalen. Hiermee is het merendeel het eens. De respondenten geven dan ook aan, dat zij in hun groep of school leerlingen hebben die een aanzienlijke achterstand hebben op de meerderheid van de groep of school. Zowel de leerkrachten en intern begeleiders wijten het oplopen van achterstanden het vaakst aan cognitieve tekortkomingen van leerlingen.

Tabel 2.4 Antwoorden van lk-en en ib'ers op stellingen over de aanwezigheid van praktische leerlingen in hun klas of school.

		N	Oneens	Neutraal	Eens
In mijn klas/in mijn school zitten lln die meer leren als het onderwijs meer praktisch aangeboden wordt	LK	57	7%	5%	88%
	IB	13	0%	8%	92%
In mijn klas/in mijn school zitten lln die cognitief te kort schieten om straks het niveau van eind groep 8 te behalen	LK	57	9%	7%	84%
	IB	13	0%	0%	100%
In mijn klas/in mijn school heb ik leerlingen die aanzienlijke achterstand op de meerderheid hebben opgelopen	LK	57	14%	16%	70%
	IB	13	0%	23%	77%
Als lln in onze school achterstanden oplopen komt dat meestal doordat zij het onderwijs cognitief niet kunnen volgen	LK	57	0%	25%	75%
	IB	13	0%	23%	77%

Zowel de leerkrachten als de intern begeleiders denken, dat het bij de leerkrachten algemeen bekend is, wie de praktische leerlingen zijn. Aan de ib'er is ook nog apart de stelling voorgelegd of hij of zij weet wie de praktische leerlingen zijn. Hieruit blijkt ook dat het merendeel dat denkt te weten.

Het merendeel van de leerkrachten en de interne begeleiders vinden zichzelf en ook de andere leerkrachten en intern begeleiders voldoende deskundig om praktische leerlingen te herkennen. Echter, een kwart van de leerkrachten en een derde van de intern begeleiders is het niet (helemaal) eens met de stelling dat de leerkrachten binnen de school voldoende deskundig zijn; één op de acht leerkrachten en één op de vier intern begeleiders vinden zichzelf niet uitgesproken deskundig hierin.

Ruim een derde van de leerkrachten en intern begeleiders vinden dat praktische leerlingen op hun school eerder gesignaleerd moeten worden dan nu het geval is.

Bovenstaande resultaten van de webenquête sluiten aan bij de eerder gevoerde gesprekken met experts. In principe is de doelgroep niet moeilijk te onderscheiden. Praktische leerlingen zijn immers leerlingen die het gewenste niveau niet halen en waarbij de leervorderingen blijven hangen op een lager niveau. Dit zou direct uit het leerlingvolgsysteem af te leiden te zijn. Desondanks vereist het tijdig signaleren van deze groep wel specifieke deskundigheid. De leerkracht moet namelijk kennis hebben van leerachterstanden en inzicht hebben in de opbouw van het intelligentieprofiel.

Tabel 2.5 Antwoorden van lk-en en ib'ers op stellingen over de signalering van praktische leerlingen

		N	Oneens	Neutraal	Eens
Binnen mijn school is het bij de lk-en algemeen bekend welke lln praktische lln zijn	LK	56	7%	11%	82%
	IB	13	15%	15%	69%
Ik weet welke lln binnen mijn school de praktische lln zijn	IB	13	0%	23%	77%
Ik ben voldoende deskundig om praktische lln tijdig te herkennen	LK	57	2%	11%	88%
	IB	13	0%	23%	77%
Leerkrachten binnen mijn school zijn voldoende deskundig om praktische lln te herkennen	IB	13	5%	23%	71%
De intern begeleider binnen mijn school is voldoende deskundig om praktische lln tijdig te herkennen	LK	56	2%	5%	93%
Praktische lln moeten binnen onze school eerder gesignaleerd worden dan nu het geval is	LK	56	32%	32%	36%
	IB	13	8%	54%	38%

2.4 Volgen en toetsen van praktische leerlingen

Een ruime meerderheid van de leerkrachten en intern begeleiders vindt, dat er niet te weinig getest wordt om praktische leerlingen tijdig te herkennen. Bijna alle leerkrachten en alle intern begeleiders geven aan, dat leerlingen in alle groepen gevolgd worden op het eventueel oplopen van leerachterstand op klasgenoten. Opvallend is, dat op de stelling dat in de eerste groepen (groep 3/4) van hun school al wordt nagegaan welke leerlingen mogelijk leerachterstanden dreigen op te lopen, een kwart van de intern begeleiders aangeeft dat, dat niet gebeurt. Uit gesprekken met het veld komt eveneens naar voren dat er verschillen per school zijn wat betreft het tussentijds testen op leerachterstanden. Het leerlingvolgsysteem brengt wel de leerprestaties in kaart, maar er wordt niet altijd iets gedaan met deze informatie.

Een kleine meerderheid geeft aan, dat de praktische leerlingen een aangepast toetsprogramma hebben en, dat er dus gedifferentieerd getoetst wordt. Toch zijn de resultaten over dit onderwerp niet eenduidig. Slechts een derde van de leerkrachten en

een kwart van de intern begeleiders is van mening dat praktische leerlingen op hun school alleen toetsen hoeven te maken die aansluiten bij hun mogelijkheden. Een ruime meerderheid van de leerkrachten en intern begeleiders vindt, dat op hun school meer gedifferentieerd getoetst moet worden dan nu gebeurt. Ook uit de gesprekken met de experts komt naar voren dat leerkrachten moeten leren om meer gedifferentieerd te toetsen.

Tabel 2.6 Antwoorden van lk-en en ib'ers op stellingen over het volgen en toetsen van praktische leerlingen

		N	Oneens	Neutraal	Eens
Bij ons op school worden lln te weinig getest zodat het moeilijk is om praktische lln tijdig te herkennen	LK	57	70%	18%	12%
	IB	13	85%	0%	15%
Lln worden binnen onze school in alle groepen gevolgd op het oplopen van leerachterstand	LK	57	0%	7%	93%
	IB	13	0%	0%	100%
In de eerste groepen (3/4) van mijn school wordt al nagegaan welke lln leerachterstand dreigen op te lopen	LK	57	2%	15%	84%
	IB	13	23%	0%	77%
Praktische lln hebben een aangepast toetsprogramma (oftewel er wordt gedifferentieerd getoets)	LK	56	23%	20%	57%
	IB	13	8%	31%	62%
Praktische lln hoeven bij ons op school alleen toetsen te maken die aansluiten bij hun mogelijkheden	LK	55	27%	36%	36%
	IB	13	8%	69%	23%
Bij het toetsen van lln in het PO moet meer gedifferentieerd worden naar type leerling dan nu gebeurt	LK	56	7%	23%	70%
	IB	13	0%	15%	85%

2.5 Ouders van praktische leerlingen

In het algemeen worden, volgens de leerkrachten en intern begeleiders, ouders tijdig op de hoogte gebracht en goed op de hoogte gehouden van de (verwachte) leervorderingen van hun kind. Eveneens een ruime meerderheid is van mening dat ouders ondersteund worden bij de erkenning dat hun kind moeite heeft met het behalen van de gewenste cognitieve prestaties en met de erkenning dat hun kind naar verwachting naar het praktijkonderwijs gaat, naar een VO-school met LWOO of naar een cluster 3-school. Leerkrachten hebben, vergeleken met intern begeleiders, vaker een onuitgesproken (dus neutrale) mening hierover.

Tabel 2.7 Antwoorden van lk-en en ib'ers op stellingen over het tijdig op de hoogte brengen van ouders en ondersteuning bieden aan ouders bij de erkenning van de leerprestaties van hun kind

		N	Oneens	Neutraal	Eens
Ouders van praktische lln worden tijdig op de hoogte gebracht van de te verwachte leervorderingen van hun kind	LK	56	7%	29%	73%
	IB	13	8%	8%	85%
Ouders van praktische lln worden goed op de hoogte gehouden van de leervorderingen van hun kind	LK	56	5%	16%	79%
	IB	13	0%	8%	92%
Bij ons op school worden ouders ondersteund bij de erkenning dat hun kind moeite heeft met het behalen van de gewenste cognitieve prestaties	LK	57	2%	32%	67%
	IB	13	0%	8%	92%
Bij ons op school worden ouders tijdig ondersteund bij de erkenning dat hun kind naar verwachting naar het praktijkonderwijs gaat of naar een VO-school met LWOO of naar een cluster-3 school	LK	56	2%	27%	71%
	IB	13	0%	15%	85%

Ondanks dat leerkrachten en intern begeleiders vinden dat zij ouders tijdig informeren en ondersteunen weten zij vaak niet wat ouders van praktische leerlingen wensen voor hun kind. Volgens slechts een enkele leerkracht zouden ouders van praktische

leerlingen niet willen dat het onderwijs voor hun kind wordt aangepast. Een relatief behoorlijk deel heeft hier echter geen duidelijke mening over. Dit geldt ook voor het bewustzijn van de ouders van praktische leerlingen betreffende de behoefte van hun kind aan aangepast onderwijs. Iets minder dan de helft van de leerkrachten en de helft van de intern begeleiders heeft hier geen uitgesproken mening over.

Tabel 2.8 Antwoorden van lk-en en ib'ers op stellingen over het bewustzijn en verwachtingen van ouders van praktische leerlingen

		N	Oneens	Neutraal	Eens
Ouders zijn zich bewust van de behoefte van hun kind aan aangepast onderwijs	LK	50	28%	44%	28%
	IB	12	33%	50%	17%
Ouders van praktische lln willen niet dat het onderwijs voor hen wordt aangepast	LK	46	52%	35%	13%
	IB	12	50%	50%	0%
Ouders van praktische lln wensen ook een aparte inrichting van het onderwijs aan hun kind	LK	35	26%	60%	14%
	IB	8	25%	38%	38%

Een aanzienlijk deel van de leerkrachten en intern begeleiders veronderstelt dat praktijkonderwijs, LWOO en Cluster-3 scholen een negatief imago hebben bij de ouders. Geen uitgesproken mening komt hier ook relatief vaak voor en ook hebben sommige leerkrachten het antwoord 'weet niet' gegeven. Ook hieruit blijkt dat leerkrachten en intern begeleiders niet altijd op de hoogte zijn van de meningen van de ouders. Overigens is het feit dat een groot aantal informanten 'weet niet' heeft geantwoord op de stelling over het imago van cluster-3 scholen niet vreemd. De kans is namelijk groot dat de meeste informanten nog geen leerlingen hebben gehad die naar een cluster-3 school zijn verwezen. Dit gebeurt vrijwel altijd in een eerder stadium.

Uit de gesprekken met de experts komt eveneens naar voren dat ouders liever niet willen dat hun kind naar de praktijkschool gaat. Dit vanwege het slechte imago en het vermeend slechte toekomstperspectief van deze opleiding. Het slechte imago van het praktijkonderwijs zorgt voor minder erkenning en aandacht voor de groep leerlingen die meer praktisch gericht willen leren, aldus enkele experts die geïnterviewd zijn.

Tabel 2.9 Antwoorden van lk-en en ib'ers op stellingen over het imago van het vervolgonderwijs aan praktische leerlingen bij ouders volgens hen

		N	Oneens	Neutraal	Eens
Het praktijkonderwijs heeft een negatief imago bij ouders	LK	53	6%	25%	70%
	IB	13	8%	23%	69%
LWOO heeft een negatief imago bij ouders	LK	53	17%	26%	57%
	IB	13	15%	38%	46%
Cluster 3-school heeft een negatief imago bij ouders	LK	45	0%	38%	62%
	IB	9	22%	33%	44%

2.6 Kennis van de leerkrachten en intern begeleiders over vervolgonderwijs praktische leerlingen

Uit zowel de webenquête als de gesprekken met de experts, komt naar voren dat leerkrachten en intern begeleiders niet allemaal goed op de hoogte zijn van het onderwijsaanbod van het praktijkonderwijs, cluster 3-school en VO-school met LWOO. Ongeveer de helft van de leerkrachten en intern begeleiders vindt van zichzelf dat ze goed op de hoogte zijn van het aanbod van het praktijkonderwijs. Wat betreft het onderwijsaanbod van een cluster 3-school zijn minder leerkrachten en intern begeleiders goed op de hoogte. Ongeveer twee derde is goed op de hoogte van het aanbod van een VO-school met LWOO. Ook uit gesprekken met het veld kan afgeleid worden dat leerkrachten in het (speciaal) basisonderwijs weinig afweten van het praktijkonderwijs, cluster-3 scholen en scholen voor voortgezet onderwijs met LWOO.

Tabel 2.10 Antwoorden van lk-en en ib'ers op stellingen over de aanwezige kennis die zij zelf hebben over het vervolgonderwijs

		N	Oneens	Neutraal	Eens
Ik ben op de hoogte van het onderwijs-aanbod van het praktijkonderwijs	LK	57	25%	26%	49%
	IB	13	23%	23%	54%
Ik ben op de hoogte van het onderwijs-aanbod van een cluster 3-school	LK	57	33%	28%	39%
	IB	13	31%	54%	15%
Ik ben op de hoogte van het onderwijs-aanbod van een VO-school met LWOO	LK	57	18%	18%	65%
	IB	13	8%	23%	69%

2.7 Erkenning van onderwijsbehoefte van praktische leerlingen

Meer dan in het signaleren van praktische leerlingen zien leerkrachten en intern begeleiders problemen in het erkennen van praktische vaardigheden op hun school. Bijna alle intern begeleiders en een ruime meerderheid van de leerkrachten vinden dat er meer erkenning van praktische vaardigheden op de school noodzakelijk is. Hiermee snijden zij een probleem aan dat ook in de interviews met de experts aan bod is gekomen namelijk de nadruk die er gelegd wordt op intellectuele vaardigheden op de school en de moeite die het bij leerkrachten kost om een vergelijkbare waarde te hechten aan praktische vaardigheden. Volgens experts uit het veld is er in de praktijk vaak meer aandacht voor intelligente kinderen (naast de middengroep) dan voor kinderen met een lager IQ. Basisscholen zijn wel bezig met de afstemming en het nadenken over wat leerlingen nodig hebben, maar in de praktijk is er echter weinig aandacht voor praktische leerlingen.

Nagenoeg alle leerkrachten en intern begeleiders geven aan dat praktische leerlingen meer voorbeelden nodig hebben dan andere leerlingen om de leerstof eigen te maken en dat praktische leerlingen gebaat zijn bij meer functioneel onderwijs waarbij het lesaanbod nog meer aansluit bij wat ze later nodig hebben.

Over het krijgen van extra aandacht (bijvoorbeeld door aangepast onderwijs) bij praktische leerlingen binnen de school zijn de meningen verdeeld, evenals over dat er weinig aandacht binnen de school is voor een andere onderwijsbehoefte van praktische leerlingen. Een kwart van leerkrachten en nagenoeg de helft van de intern

begeleiders vindt dat er binnen de school weinig aandacht is voor een andere onderwijsbehoefte van praktische leerlingen. Dertig procent van de leerkrachten en 15 procent van de intern begeleiders zijn het niet eens met deze stelling. Daarentegen geeft ongeveer tweederde aan dat er binnen de school ruim aandacht bestaat voor afstemming van het onderwijs op specifieke behoeften van leerlingen. Dit aantal wordt minder als de vraag wordt voorgelegd of er afstemming plaatsvindt van het onderwijs op de specifieke behoefte van praktische leerlingen.

Driekwart van de leerkrachten past waar nodig het onderwijs aan voor praktische leerlingen. Ruim 90 procent van de intern begeleiders stimuleert de leerkrachten om hun onderwijs aan te passen.

Een ruime minderheid van de leerkrachten en intern begeleiders vindt dat er binnen de school meer aandacht is voor de onderwijsbehoeften van (hoog)begaafde leerlingen dan voor de onderwijsbehoeften van praktische leerlingen. Driekwart van de leerkrachten en nagenoeg alle interne begeleiders zijn het oneens met de stelling dat apart onderwijs voor praktisch onderwijs niet gewenst is omdat het tot stigmatisering leidt.

Tabel 2.11 Antwoorden van lk-en en ib'ers op stellingen over de erkenning van de behoefte van praktische leerlingen aan een aangepast onderwijsaanbod

		N	Oneens	Neutraal	Eens
Het zou goed zijn als de praktische lln bij ons op school meer erkenning krijgen voor hun praktische vaardigheden	LK	56	2%	20%	79%
	IB	13	0%	8%	92%
Praktische lln hebben over het algemeen meer voorbeelden nodig dan andere lln om de leerstof eigen te maken	LK	57	0%	7%	93%
	IB	13	0%	0%	100%
Voor praktische lln is het goed om het lesaanbod nog meer dan bij andere lln aan te laten sluiten op wat zij later nodig hebben (meer functioneel onderwijs)	LK	57	0%	7%	93%
	IB	13	0%	8%	92%
Binnen onze school bestaat ruim aandacht voor afstemming van het onderwijs op specifieke onderwijsbehoefte van lln	LK	57	5%	26%	68%
	IB	13	8%	31%	62%
Er bestaat binnen onze school weinig aandacht voor een andere onderwijsbehoefte van praktische lln	LK	57	30%	44%	26%
	IB	13	15%	38%	46%
Praktische leerlingen krijgen bij ons op school extra aandacht (bijv aangepast onderwijs)	LK	57	11%	32%	58%
	IB	13	23%	38%	38%
De leerkracht past waar nodig het onderwijsaanbod aan aan praktische leerlingen	LK	57	4%	19%	77%
De ib'er stimuleert de lk-en om het onderwijsaanbod aan te passen aan praktische lln	IB	13	8%	0%	92%
Er bestaat binnen onze school meer aandacht voor onderwijsbehoeften van (hoog) begaafde lln dan voor praktische lln	LK	56	61%	18%	21%
	IB	13	38%	31%	31%

Apart onderwijs voor praktische lln is niet gewenst omdat het tot stigmatisering leidt	LK	53	77%	15%	8%
	IB	13	92%	8%	0%

2.8 Extra voorzieningen voor praktische leerlingen

Uit de webenquête komt naar voren dat vrijwel alle leerkrachten en intern begeleiders het ermee eens zijn dat er extra voorzieningen binnen de school nodig zijn om praktische leerlingen bij te laten blijven.

De meeste leerkrachten en intern begeleiders zijn van mening dat het goed zou zijn voor de praktische leerlingen, om in een speciaal voor deze groep ingerichte klas één of twee dagdelen per week aangepast praktisch onderwijs te krijgen, ook al moeten de leerlingen hiervoor gedurende die dagdelen naar een andere school. Over het gevaar van het aanpassen van het onderwijs aan praktische leerlingen vanwege een te vroege verwijzing van deze leerlingen naar een speciale vorm van onderwijs is men meer verdeeld. Van zowel de leerkrachten als intern begeleiders is 45 procent het hier niet mee eens. Ook door sommige experts uit het veld is aangegeven, dat het zinvol kan zijn om te zorgen voor extra voorzieningen voor de leerlingen, die een meer praktische invulling van het onderwijs wensen. Kansklassen voor regulier onderwijs en ateliers voor een meer praktische invulling van de lessen gedurende enkele dagdelen in de week zijn hier voorbeelden van. Hierbij wordt opgemerkt dat reizen problematisch kan zijn voor (ouders en) kinderen en dat dergelijke extra voorzieningen bij voorkeur in de wijk van het kind dienen plaats te vinden. Andere experts vinden het daarentegen geen goed idee om aparte klassen in te richten vanwege stigmatisering. Bij het opzetten van dergelijke praktijkklasjes dient goed overleg plaats te vinden met de ouders en leerlingen en heeft het de voorkeur om de aparte klassen binnen de eigen school te organiseren.

Tabel 2.12 Antwoorden van lk-en en ib'ers op stellingen over gewenste extra voorzieningen voor praktische leerlingen

		N	Oneens	Neutraal	Eens
Om praktische lln bij te laten blijven zijn extra voorzieningen binnen de school nodig	LK	57	0%	5%	95%
	IB	13	0%	8%	92%
Het zou goed zijn voor de praktische lln om een speciaal voor deze groep ingerichte klas 1 of 2 dagdelen per week aangepast onderwijs te krijgen	LK	55	4%	20%	76%
	IB	12	0%	8%	92%
Idem vorige stelling met daarbij: ook al moeten zij hiervoor gedurende die 1 of 2 dagdelen naar een andere school toe gaan	LK	54	15%	30%	56%
	IB	12	8%	17%	75%
Het gevaar van aanpassen van het onderwijs aan praktische lln is een te vroege verwijzing van deze lln naar een speciale vorm van onderwijs	LK	53	45%	25%	30%
	IB	11	45%	36%	18%

2.9 Overslaan van groep 8

De minderheid van leerkrachten en intern begeleiders is positief over het overslaan van groep 8. Van de leerkrachten is 18 procent van mening dat het overslaan van een groep geen goed idee is bij praktische leerlingen die naar verwachting naar het praktijkonderwijs gaan; 15 procent van de leerkrachten vindt dit geen goed idee bij praktische leerlingen die naar verwachting naar een cluster 3-school gaan en een derde deel van de leerkrachten vindt dit geen goed idee bij leerlingen die naar een VO-school met LWOO gaan. Wat betreft intern begeleiders is een derde deel van mening dat praktische leerlingen beter niet groep 8 kunnen overslaan als ze naar praktijkonderwijs of een cluster 3-school gaan. Ongeveer de helft van de intern begelei-

ders vinden dit geen goed idee bij leerlingen die doorstromen naar een VO-school met LWOO.

Ook bij de gesprekken met experts uit veld blijkt de verdeeldheid over het oordeel over het overslaan van groep 8. Sommigen zijn voorstander van het eerder laten doorstromen naar de praktijkschool, anderen zijn juist voorstander van het afmaken van groep 8.

Tabel 2.13 Antwoorden van lk-en en ib'ers op stellingen over het overslaan van groep 8

		N	Oneens	Neutraal	Eens
Praktische lln die naar verwachting naar het praktijkonderwijs gaan, kunnen beter een jaar eerder al doorstromen en groep 8 overslaan (mits zij 8 schooljaren po hebben doorgelopen)	LK	55	18%	35%	47%
	IB	12	33%	33%	33%
Praktische lln die naar verwachting naar een cluster-3 school gaan, kunnen beter een jaar eerder al doorstromen en groep 8 overslaan (mits zij 8 schooljaren po hebben doorgelopen)	LK	54	15%	37%	48%
	IB	13	31%	31%	38%
Praktische lln die naar verwachting naar VO-school met LWOO gaan, kunnen beter een jaar eerder al doorstromen en groep 8 overslaan (mits zij 8 schooljaren po hebben doorgelopen)	LK	55	33%	32%	36%
	IB	13	46%	38%	15%

2.10 Behoeftte aan ondersteuning bij het aanbieden van aangepast onderwijsaanbod

Opvallend is dat minder dan een derde van de leerkrachten zich voldoende in staat acht om het onderwijsaanbod af te stemmen op de behoefte van de praktische leerling. Ongeveer 90 procent van de leerkrachten zou hierbij graag ondersteuning krijgen van (externe) deskundigen. Eveneens circa 90 procent van de intern begeleiders zouden graag ondersteuning krijgen voor het adviseren van de leerkrachten over hun onderwijs aan praktische leerlingen. Slechts een kwart van de intern begeleiders

denkt voldoende kennis te hebben over het afstemmen van het onderwijs op de behoefte van de praktische leerlingen.

Experts uit het veld wijzen op het belang van een aantal kenmerken van de lessen voor praktische leerlingen. De lessen dienen afwisselend, voorspelbaar, actief en concreet te zijn. Sport en beweging hebben een belangrijke rol. Verder is het van belang dat leerkrachten met kleine groepen werken en dat de inhoud aansluit bij de ervaringen van de kinderen. Praktisch onderwijs kan een uitstralende rol naar het regulier onderwijs hebben, waardoor ook andere kinderen baat hebben bij meer praktisch onderwijs. Bij praktische leerlingen dient meer nadruk te liggen op ervaringsgericht onderwijs en/of projectwerk. Hierdoor zijn verschillen tussen leerlingen met lage(re) en hoge(re) leerprestaties minder prominent aanwezig en hebben ook praktische leerlingen de mogelijkheid om uit te blinken op hun eigen manier.

Een grote meerderheid ziet het nut van functioneler onderwijs. Ongeveer 90 procent van zowel de leerkrachten als intern begeleiders is namelijk van mening dat functioneler onderwijs de praktische leerling helpt om bij te blijven. Vergelijkbaar met het afstemmen van het onderwijs op de behoefte van de praktische leerling, vinden leerkrachten en intern begeleiders vaak dat ze niet voldoende in staat zijn om functioneel onderwijs te verzorgen of voldoende kennis hierover hebben. Slecht 19 procent van de leerkrachten vindt zichzelf hiervoor voldoende in staat en 15 procent van de intern begeleiders zegt voldoende kennis te hebben over functioneel onderwijs voor de praktische leerlingen. Het merendeel zou dan ook graag ondersteuning krijgen van (externe) deskundigen voor het realiseren van functioneel onderwijs.

Leerkrachten en in iets mindere mate intern begeleiders zouden het goed vinden als leerkrachten uit het praktijkonderwijs, LWOO of cluster 3-school, leerkrachten in het primair onderwijs zouden ondersteunen in het lesgeven aan praktische leerlingen.

Ook de experts uit veld zien kansen in de ondersteuning door leerkrachten uit het praktijkonderwijs aan leerkrachten in het (speciaal) basisonderwijs. Leerkrachten maken op die manier tevens kennis met het praktijkonderwijs en kunnen bijdragen het verminderen van het negatieve imago van het praktijkonderwijs.

Tabel 2.14 Antwoorden van lk-en en ib'ers op stellingen over de behoefte aan ondersteuning bij het aanbieden van aangepast onderwijsaanbod aan praktische leerlingen

		N	Oneens	Neutraal	Eens
Ik ben voldoende in staat om mijn onderwijsaanbod af te stemmen op de behoefte van praktische lln	LK	57	21%	49%	30%
Ik heb voldoende kennis over het afstemmen van het onderwijs op de behoefte van praktische lln	IB	13	38%	38%	23%
Ik zou graag ondersteuning krijgen van (externe) deskundigen voor het geschikt maken van mijn onderwijs aan praktische lln	LK	56	2%	9%	89%
Ik zou graag ondersteuning krijgen van (externe) deskundigen voor het adviseren van de leerkrachten over hun onderwijs aan praktische lln	IB	13	8%	0%	92%
Functioneel onderwijs (sterk gericht op vervolgopleiding/arbeid) helpt praktische lln bij te blijven	LK	56	2%	9%	89%
	IB	13	8%	0%	92%
Ik ben in voldoende mate in staat om functioneel onderwijs te verzorgen voor de praktische lln in mijn klas	LK	57	32%	49%	19%
Ik heb voldoende kennis over functioneel onderwijs voor de praktische lln in mijn school	IB	13	38%	46%	15%
Ik zou graag ondersteuning krijgen van (externe) deskundigen voor het functioneler maken van mijn onderwijs	LK	57	5%	11%	84%
Ik zou graag ondersteuning krijgen van (externe) deskundigen voor het adviseren van de leerkrachten als het gaat om het realiseren van functioneel onderwijs	IB	13	8%	0%	92%

Het zou goed zijn als Ik-en uit het praktijkonderwijs, LWOO of cluster 3-school, Ik-en ondersteunen in het lesgeven aan praktische Iln op hun eigen school	LK	57	2%	12%	86%
	IB	13	0%	31%	69%

3 Conclusies en aanbevelingen

Het Regionaal Netwerk Passend Onderwijs Rijnstreek wilde weten of er behoefte is aan een extra (tijdelijke en/of flexibele) voorziening in de regio voor leerlingen die een meer praktische invulling van de lessen wensen en dan speciaal voor die leerlingen die na de basisschool naar het Praktijkonderwijs gaan, naar het VMBO met leerwegondersteunend onderwijs (LWOO) of naar een VSO cluster 3.

De volgende twee hoofdvragen zijn voor dit onderzoek geformuleerd:

- 3) Is er een groep kinderen in de groepen 6, 7 en 8 van het (speciaal) basisonderwijs binnen het regionaal netwerk passend onderwijs Rijnstreek die naar verwachting na de basisschool naar de praktijkschool, VSO cluster 3 of naar een VO-school met LWOO gaat en die behoefte heeft aan praktische invulling van het onderwijs?
- 4) Wat is de onderwijsbehoefte van deze kinderen en hoe kan het onderwijs voor kinderen met een dergelijke onderwijsbehoefte worden ingericht?

Het doel van het onderzoek was te komen tot een besluit over eventuele extra voorzieningen voor de hierboven genoemde doelgroep.

In dit hoofdstuk worden in de eerste paragraaf de conclusies beschreven van dit onderzoek en in de tweede paragraaf de aanbevelingen.

3.1 Conclusies

Over het algemeen wordt door de leerkrachten en intern begeleiders het percentage leerlingen dat gebaat is bij een meer praktische vorm van onderwijs geschat tussen de 0 en 5%. In het speciaal basisonderwijs ligt dat percentage beduidend hoger. Volgens de leerkrachten en intern begeleiders heeft namelijk meer dan 50% van deze leerlingen behoefte aan praktisch onderwijs.

Leerkrachten en intern begeleiders zijn zich ervan bewust dat in hun groep of school leerlingen zitten die meer leren als het onderwijs meer praktisch wordt aangeboden. Vrijwel in elke klas zitten wel leerlingen die qua leerprestaties het eindniveau van groep 8 niet zullen halen. Leerkrachten en intern begeleiders geven er in dit onderzoek blijk van zichzelf voldoende deskundig te vinden om praktische leerlingen te

herkennen, toch vinden zij dat deze leerlingen op hun school wel eerder gesignaleerd moeten worden dan nu het geval is.

Het probleem van tijdig signaleren van praktische leerlingen zit niet in de hoeveelheid toetsen die worden gedaan of de wijze waarop in het leerlingvolgsysteem de leerresultaten worden bijgehouden en gepresenteerd. Leerlingen worden door middel van toetsen gevolgd en leerachterstanden worden gesignaleerd. Een probleem voor veel leerkrachten en intern begeleiders zit in de te nemen vervolgstappen. Niet alle leerkrachten (en intern begeleiders) hebben kennis van de betekenis van de toetsresultaten (hoe te interpreteren?) in relatie tot de cognitieve mogelijkheden van de leerlingen. Hiervoor moeten zij meer inzicht hebben in bijvoorbeeld de opbouw van het intelligentieprofiel. Ook worden vaak de toetsen voor deze leerlingen niet aangepast. Er wordt niet gedifferentieerd getoetst. Hierdoor kunnen leerkrachten en intern begeleiders informatie mislopen en voor leerlingen kan het betekenen dat ze meerdere malen dezelfde toets moeten maken en op deze manier steeds opnieuw geconfronteerd worden met hun leerachterstand. Leerkrachten en intern begeleiders zijn het er over eens dat er meer erkenning zou moeten zijn voor praktische vaardigheden. Als het gaat om het differentiëren van toetsen, kan dan ook gedacht worden aan het toetsen van andere vaardigheden, dan slechts de intellectuele vaardigheden. Dat zou de leerkrachten kunnen helpen aangepast onderwijs aan te bieden en de leerlingen de kans geven hun (andere) talenten te ontplooien.

Leerkrachten en intern begeleiders vinden dat zij de ouders tijdig op de hoogte brengen van de (verwachte) leerachterstanden van hun kind. Zij ondersteunen de ouders bij de erkenning van de leerachterstanden van hun kind en bij de erkenning dat hun kind naar verwachting naar het praktijkonderwijs gaat, naar een VO-school met LWOO of naar een cluster 3-school. Ondanks dat leerkrachten en intern begeleiders vinden dat zij ouders tijdig informeren en ondersteunen weten zij vaak niet wat ouders van praktische leerlingen wensen voor hun kind. Zij veronderstellen wel, net als sommige experts uit het veld, dat het praktijkonderwijs, LWOO en Cluster-3 scholen een negatief imago hebben bij de ouders. Ouders willen, vanwege het slechte imago en het vermeend slecht toekomstperspectief van de opleiding, liever niet dat hun kind naar de praktijkschool gaat.

Leerkrachten en intern begeleiders zelf zijn vaak niet goed op de hoogte van het onderwijsaanbod van het praktijkonderwijs, cluster 3-school en VO-school met LWOO.

Leerkrachten en intern begeleiders vinden over het algemeen dat er extra voorzieningen binnen de school nodig zijn voor de praktische leerlingen.

De meeste leerkrachten en intern begeleiders zijn van mening dat het goed zou zijn voor de praktische leerlingen om in een speciaal voor deze groep ingerichte klas één of twee dagdelen per week aangepast praktisch onderwijs te krijgen, ook al moeten de leerlingen hiervoor gedurende die dagdelen naar een andere school. Kansklassen voor regulier onderwijs en ateliers voor een meer praktische invulling van de lessen gedurende enkele dagdelen in de week zijn hier voorbeelden van. Hierbij wordt opgemerkt door experts uit het veld dat reizen problematisch kan zijn voor (ouders en) kinderen en dat dergelijke extra voorzieningen bij voorkeur in de wijk van het kind dienen plaats te vinden. Andere experts vinden het echter geen goed idee om aparte klassen in te richten vanwege stigmatisering. Bij het opzetten van dergelijke praktijkklasjes dient goed overleg plaats te vinden met de ouders en leerlingen en heeft het de voorkeur om de aparte klassen binnen de eigen school te organiseren.

De meningen zijn verdeeld als het gaat over de vraag of praktische leerlingen, die al 8 schooljaren achter de rug hebben in het primair onderwijs eventueel groep 8 kunnen overslaan, om eerder te starten met het vervolgonderwijs. Dit wordt zeker wel als mogelijkheid gezien. Waarschijnlijk zorgt het feit dat dit soort beslissingen wel erg persoonsafhankelijk zijn voor de verdeeldheid van de antwoorden tussen de informanten. Echter ook bij de gesprekken met experts uit veld blijkt de verdeeldheid over het oordeel over het overslaan van groep 8. Sommigen zijn voorstander van het eerder laten doorstromen naar de praktijkschool, anderen zijn voorstander van het afmaken van groep 8.

Leerkrachten en intern begeleiders geven aan dat praktische leerlingen meer voorbeelden nodig hebben dan andere leerlingen om de leerstof eigen te maken en dat praktische leerlingen gebaat zijn bij meer functioneel onderwijs waarbij het lesaanbod nog meer aansluit bij wat ze later nodig hebben. Echter lang niet alle leerkrachten vinden dat zij binnen hun school ook aangepast onderwijs realiseren voor de praktische leerlingen. Ook achten niet alle leerkrachten zich in staat om het onderwijsaanbod goed af te stemmen op de behoefte van de praktische leerlingen of om meer functioneel onderwijs te geven. Ditzelfde geldt voor de intern begeleiders. Zij vinden vaak niet dat zij voldoende kennis hebben om leerkrachten te ondersteunen bij het aanpassen van hun onderwijsaanbod aan praktische leerlingen of het verzorgen van meer functioneel onderwijs. Zowel de leerkrachten als de intern begeleiders zouden graag ondersteuning krijgen van (externe) deskundigen.

Experts uit het veld wijzen op het belang van een aantal kenmerken van de lessen voor praktische leerlingen. De lessen dienen afwisselend, voorspelbaar, actief en concreet te zijn. Sport en beweging hebben een belangrijke rol. Verder is het van belang dat leerkrachten met kleine groepen werken en dat de inhoud aansluit bij de ervaringen van de kinderen. Praktisch onderwijs kan een uitstralende rol naar het regulier onderwijs hebben, waardoor ook andere kinderen baat hebben bij meer praktisch onderwijs. Bij praktische leerlingen dient meer nadruk te liggen op ervaringsgericht onderwijs en/of projectwerk. Hierdoor zijn verschillen tussen leerlingen met lage(re) en hoge(re) leerprestaties minder prominent aanwezig en hebben ook praktische leerlingen de mogelijkheid om uit te blinken op hun eigen manier.

Leerkrachten en in iets mindere mate intern begeleiders zouden het goed vinden als leerkrachten uit het praktijkonderwijs, LWOO of cluster 3-school, leerkrachten in het primair onderwijs zouden ondersteunen in het lesgeven aan praktische leerlingen. Ook de experts uit veld zien kansen in de ondersteuning door leerkrachten uit het praktijkonderwijs aan leerkrachten in het (speciaal) basisonderwijs). Leerkrachten maken tevens kennis met het praktijkonderwijs en kunnen bijdragen het verminderen van het negatieve imago van het praktijkonderwijs.

3.2 Aanbevelingen

De vraag is nu of op basis van dit onderzoek het besluit genomen kan worden om een voorziening neer te zetten en/of er andere maatregelen genomen moeten worden door het Netwerk in het kader van het beter signaleren en het vormgeven van het onderwijs voor deze specifieke doelgroep.

De leerkrachten en intern begeleiders willen graag hun onderwijsaanbod en toetsing voor praktische leerlingen aanpassen maar weten vaak nog niet hoe ze dat kunnen doen. Zij geven aan graag ondersteuning te krijgen van (externe) deskundigen. Als het gaat om ondersteuning dan kan er aan verschillende mogelijkheden worden gedacht. Er is bijvoorbeeld concreet geopperd of er behoefte is aan een speciaal voor deze groep ingerichte klas waar leerlingen 1 of 2 dagdelen per week naar toe kunnen gaan. Ook is de vraag gesteld of de leerkrachten/intern begeleiders het goed zouden vinden als zij ondersteuning krijgen van professionals uit het vervolgonderwijs waar deze leerlingen naar toe gaan. Op beide vragen antwoorden de leerkrachten en intern begeleiders positief. De keuze voor een bepaalde vorm van ondersteuning is erg afhankelijk van het individuele kind. Voor sommige praktische leerlingen zal een aparte klas een uitkomst bieden, ook al moeten zij hiervoor extra reizen. Voor som-

mige andere praktische leerlingen, is het beter dat zij vooral in de klas aangepast onderwijs krijgen. Ook voor de leerlingen die 1 of 2 dagdelen naar een andere klas gaan, zal in de tijd dat zij in hun eigen klas zijn het onderwijs op zijn of haar behoefte moeten worden aangepast. Kiezen voor een aparte ingerichte klas betekent dus niet dat de leerkrachten en intern begeleiders van de groep of de school zelf geen ondersteuning nodig hebben. Ook is het van het individuele kind afhankelijk of een leerling wellicht eerder doorstroomt naar het vervolgonderwijs.

Echter wij stellen, dat het in deze discussie niet zozeer gaat om de hierboven genoemde keuzes. De eerste aandacht zou uit moeten gaan naar de erkenning van de leerkrachten en intern begeleiders van niet alleen intellectuele vaardigheden van leerlingen maar ook van de praktische vaardigheden van leerlingen. Leerkrachten en intern begeleiders moeten beter uitgerust worden om alle leerlingen op hun eigen manier en op verschillende aspecten te laten uitblinken. Zij hebben hier wel ondersteuning bij nodig. Professionals uit het vervolgonderwijs kunnen hen hierbij helpen. Vooral als het gaat om de verschillende inhouden/mogelijkheden en het functioneler of misschien wel ervaringsgericht maken van het onderwijs. Leerkrachten moeten leren om praktische opdrachten in hun klas mogelijk te maken en ook om de uitvoering van praktische opdrachten op hun waarde te beoordelen door vast te stellen hoe het staat met de praktische vaardigheden van de leerlingen. Waar is de leerling op zijn eigen niveau goed in? Het gaat hier om uitblinken op alle niveaus. Ook ouders kunnen leerkrachten en intern begeleiders behulpzaam zijn als het gaat om het signaleren waar leerlingen goed in zijn. Gesprekken met ouders dienen niet alleen te gaan over kennis en vaardigheden die de leerlingen niet beheersen maar juist vooral over datgene wat het kind wel kan. Vaak hebben ouders hierover ook informatie beschikbaar.

Leerkrachten en intern begeleiders geven aan dat zij hun onderwijs in de praktijk al aanpassen aan specifieke behoeftes van leerlingen. Zij hebben al geleerd om hun onderwijs zo te managen dat ze in staat zijn om te differentiëren. De kennis en ervaringen die zij op hebben gedaan met andere doelgroepen kan worden ingezet.

Zeker vanwege de veronderstelling dat de vervolgscholen voor praktische leerlingen een slecht imago hebben bij ouders, is het van belang dat de leerkrachten en intern begeleiders van de scholen meer kennis nemen van het onderwijsaanbod van de praktijkschool, VO-school met LWOO en VSO-school cluster-3. Leerkrachten en intern begeleiders moeten ook bij henzelf het beeld van een school met een slecht

imago en toekomstperspectief aanpassen. Ook hier gaat het om de erkenning van andere dan intellectuele vaardigheden.

Uit het onderzoek komt naar voren dat de informanten vinden, dat praktische leerlingen eerder gesignaleerd moeten worden. Dit heeft natuurlijk alleen zin als er ook relevante vervolgstappen worden ingezet. Er moet aandacht zijn voor praktische vaardigheden in alle groepen van de basisschool. Dit moet onderdeel uitmaken van het pedagogisch klimaat. Van belang is ook dat er gedifferentieerd getoetst wordt en ontwikkelingsperspectieven worden gesteld met daarbij behorende vervolgstappen. Om te vroege verwijzing te voorkomen is het noodzakelijk om deze ontwikkelingsperspectieven in ieder geval elk half jaar weer kritisch te bekijken. Dit onder andere om te vroege verwijzing of te late verwijzing naar een ander vorm van onderwijs te voorkomen.

Eerder aandacht voor praktische leerlingen in het basisonderwijs

Het Regionaal Netwerk Passend Onderwijs Rijnstreek wilde weten of er behoefte is aan een extra (tijdelijke en/of flexibele) voorziening in de regio voor leerlingen die een meer praktische invulling van de lessen wensen en dan speciaal voor die leerlingen die na de basisschool naar het Praktijkonderwijs gaan, naar het VMBO met leerwegondersteunend onderwijs (LWOO) of naar een VSO cluster 3.

Het percentage leerlingen dat behoefte heeft aan een meer praktische invulling van het onderwijs ligt tussen de 0 en 5% volgens de respondenten in dit onderzoek. In het speciaal basisonderwijs is dat meer dan 50%. Leerkrachten en intern begeleiders vinden zichzelf voldoende deskundig om praktische leerlingen te signaleren, maar weten niet hoe zij gedifferentieerd kunnen toetsen. Ook zijn zij zich ervan bewust dat praktische leerlingen andere onderwijsbehoeften hebben. Echter uit het onderzoek komt naar voren dat zij zich niet deskundig en bekwaam voelen om aangepast onderwijs te verzorgen voor deze groep leerlingen. Zowel de leerkrachten als de intern begeleiders zouden graag ondersteuning krijgen van (externe) deskundigen zoals de professionals van het vervolgonderwijs waar deze leerlingen naar toe gaan. Leerkrachten en intern begeleiders vinden over het algemeen dat er extra voorzieningen binnen de school nodig zijn voor de praktische leerlingen. De meeste leerkrachten en intern begeleiders zijn van mening, dat het goed zou zijn voor de praktische leerlingen om in een speciaal voor deze groep ingerichte klas één of twee dagdelen per week, aangepast praktisch onderwijs te krijgen.

De onderzoekers stellen, dat erkenning van de leerkrachten en intern begeleiders van niet alleen intellectuele vaardigheden van leerlingen, maar ook van de praktische vaardigheden van leerlingen vooral aandacht vereist. Leerkrachten en intern begeleiders moeten beter uitgerust worden om alle leerlingen op hun eigen manier en op verschillende aspecten te laten uitblinken.

